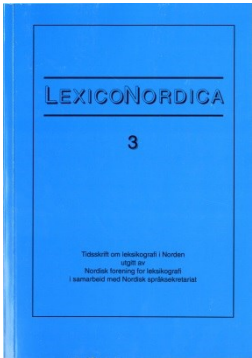

LexicoNordica

Forfatter:	Jette Pedersen og Tine Pedersen	
Anmeldt værk:	Jens Axelsen. 1995. <i>Dansk-Engelsk Ordbog</i> . København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk. Jens Axelsen. 1995. <i>EN RØD KLASSIKER. Dansk-Engelsk Ordbog 1845-1995</i> . København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk.	
Kilde:	LexicoNordica 3, 1996, s. 287-295	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Jette Pedersen, i samarbejde med Tine Pedersen

Jens Axelsen: *Dansk-Engelsk Ordbog*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S 1995, DKK 220,-.

Jens Axelsen: *EN RØD KLASSIKER. Dansk-Engelsk Ordbog 1845–1995*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S 1995.

Dansk-Engelsk Ordbog i Gyldendals røde ordbogsserie er den 10. i rækken i ordbogens 150-årige historie.

Bortset fra omslaget, som er det velkendte røde, slidstærke, synes den foreliggende udgave ikke at have meget til fælles med sine ni forgængere. Dels er denne udgave væsentligt tykkere, dels er der tale om et nyt layout, idet ordbogen fx fremstår med en relativt større, behageligt letlæselig skrift og en opdeling af artiklerne i polysemiindeks, hvor overskueligheden yderligere understøttes af, at hvert nyt betydningsnummer indleder en ny linie. Sidst men ikke mindst er der sket en ændring af konceptet, som snarere end på tidligere udgaver leder tanken hen på Dansk-Engelsk Undervisning, som udkom i serien Gyldendals Røde Undervisningsordbøger i 1990. Dansk-Engelsk Ordbog fås også i en elektronisk udgave, som ikke er modtaget til anmeldelse.

Dansk-Engelsk Ordbog (i det følgende DEO) har fire byggedele i forteksten: Forord, Vejledende bemærkninger, Tegn og forkortelser samt Anvendt litteratur, men ingen indholdsfortegnelse. Listen over anvendt litteratur, der er opdelt i ordbøger, idiomatik og synonymik, skal fremhæves som et efterfølgelsesværdigt initiativ, ikke alene set fra et kollegialt synspunkt, men også af hensyn til brugerne, som hermed gives en mulighed for at bedømme ordbogens baggrund og oplysninger. Efter forteksten følger den dansk-engelske lemmaliste med et omfang på godt 1.000 sider. Bagteksten indeholder en fortegnelse over uregelmæssige engelske verber. På omslagets indersider findes et kort over UK henholdsvis USA og Canada.

I fortekstens vejledende bemærkninger beskrives DEO's intendede brugere og brugsfunktioner som følger: "Ordbogen er tænkt som en aktiv ordbog for danske, men af hensyn til udenlandske brugere er der angivet grammatiske oplysninger til de danske opslagsord." I EN RØD KLASSIKER, som er udgivet i anledning af 150-års jubilæet og forfattet af ordbogsredaktøren, beskrives og afgrænses en *aktiv* over for henholdsvis en *passiv* og en *biskopal* ordbog som følger:

En aktiv ordbog hjælper en til at udtrykke sig på det fremmede sprog.
For eksempel vil en aktiv dansk-engelsk ordbog have oplysninger om de

engelske oversættelser, om deres bøjning og brug, til oplysning for danskere, mens den ikke behøver oplyse om de danske opslagsords køn og bøjning, for det ved danskerne i forvejen. [...] Omvendt vil en passiv dansk-engelsk ordbog have oplysninger om de danske ords køn og bøjning, til brug for englændere eller andre udlændinge. [...] En biskopal ordbog [...] prøver at forene de to funktioner. (p. 144).

I henhold til denne forståelse må der dog snarere være tale om en biskopal ordbog, men en yderligere diskussion af spørgsmålet hæmmes af den manglende præcisering af DEO's målgruppe, ikke mindst de forudsete brugerforudsætninger, samt oplysning om konkrete brugsfunktioner, herunder hvilke problemtyper ordbogen skal medvirke til at løse, jvf. gennemgangen nedenfor.

Bilingvale danske ordbogsudgivelser udmærker sig traditionelt ikke ved deres udførlige brugervejledninger. Således heller ikke DEO. Der skal ikke her plæderes for de meget lange og ofte temmelig uoverskuelige vejledninger, som fx kendes fra flere monolingvale engelske ordbøger, og som brugeren erfaringsmæssigt alligevel sjældent tager sig den fornødne tid til at sætte sig ind i. Hvad der savnes, er en redegørelse, i form af konkrete skematiske fremstillinger, for den strukturelle opbygning af de enkelte ordbogsartikler, herunder hvilke oplysningstyper der kan findes i hvilke artikelkomponenter.

En væsentlig fordel ved sådanne skematiske fremstillinger er, at man umiddelbart får et præcist indtryk af, hvordan en konkret ordbogsartikel er opbygget. Det er derfor ikke nødvendigt at slå op i ordbogens ordliste(r) for at se de konkrete ordbogsartikler. En anden fordel er, at en sådan konkret skematisk fremstilling klart illustrerer de grafiske midler, der anvendes i ordbogsartiklerne. Denne fremgangsmåde ved præsentationen af artikelstrukturer er både pladsbesparende og en praktisk måde, hvorpå man i letforståelig form kan præsentere ofte indviklede strukturelle sammenhænge. Dette betyder dog ikke, at konkrete skematiske fremstillinger kan stå alene. De skal [...] ledsages af en forklarende tekst. (Nielsen 1994:181).

Kommenterede konkrete ordbogsartikler som en del af brugervejledningen findes fx i Cobuild: Guide to the Dictionary Entries, Longman Language Activator: Explanatory page og ALD: Key to Entries og kan anbefales som eksempler til efterfølgelse.

DEO er med sine 65.000 lemmata absolut at betegne som en maksimerende ordbog. Foruden at være baseret på tidligere udgivelser og de i litteraturlisten anførte opslagsværker er lemmabestanden i henhold til forordet et resultat af avis- og litteraturlæsning, radiolytning og TV-kigning. Herudover har redaktøren haft adgang til Den Danske Ordbogs

40 millioner ord store danske tekstkorpus. DEO lemmatiserer såvel leksemer som grammatiske ord, herunder uregelmæssige former af substantiver, verber og adjektiver, fx *køer*, *skreg*, *skreget* og *større*, *størst*, samt nogle få orddele, fx *langsomt-*, *stor-* og *store-* og *videre-*. DEO behandler først og fremmest ord, som traditionelt tilordnes almensproget, men herudover tages der i forkortelseslisten højde for en række fagområder som *arkitektur*, *arkæologi*, *astronomi*, *biologi*, *botanik*, *datalogi*, *elektricitet*, *forsikringsvæsen*, *fotografering*, *kemi*, *landbrug*, *lægevidenskab*, *meteorologi*, *søfart* m.v., i alt 46. Måske med undtagelse af *heraldik*, forekommer udvalget af fagområder hensigtsmæssigt i en almen sprogordbog, idet de alle typiske kan indgå i eller have en direkte relation til dagliglivets foreteelser, og dermed kan siges at tilhøre fællesmængden mellem almensprog og fagsprog. Den indbyrdes afgrænsning af de forskellige fagområder kan undertiden forekomme noget diffus. Hvad er fx relationen, eller vel rettere ikke-relationen, mellem *religion* og *bibelsk*? Mellem *parlamentsvæsen* og *politik*? Eller *anatomi* og *lægevidenskab*? Og hvorledes skal brugeren forholde sig til markeringen *fagl.* = fagligt sprog, jvf. fx

spiserør (*anat.*) gullet; (*fagl.*) oesophagus

hvor relationen mellem *fagl.* på den ene side og fagområdeangivelsen *anatomi* på den anden forekommer uklar. Måske er *fagl.* en stilmarkør? I givet fald burde markeringen være kontrasteret til en anden stilmarkør, fx T, som i henhold til forteksten betegner "uformelt sprog; uformelt skriftsprog og daglig tale".

I betragtning af det store antal check-opslag, jeg har foretaget, må det siges at være overraskende få gange, jeg er gået forgæves. Blandt de, som sagt meget få, ord, der ikke har kunnet slås op, er *apartheid*, *personnummerbevis*, *pædagogmedhjælper*, *svinehund* (*den indre svinehund*), *stilren* og *skriveblokering*. Sidstnævnte lykkedes det dog at finde under det mig bekendt ikke nær så hyppigt anvendte *skriveangst*. Stikprøveopslag viser, at DEO følger fint med udviklingen i sproget/samfundet, jvf. fx *betalingshospital*, *billigbillet*, *delebarn*, *deleforældre*, *dørspion*, *dørtelefon*, *elastikspring*, *kropsbevidst*, *kropsnær*, *overtræne* og *samspilsramt*, som alle er med.

Bortset fra flerordsforbindelser er alle danske lemmata ledsaget af en grammatisk angivelse, herunder oplysning om ordklassetilhørsforhold, uregelmæssig fleksion og, for substantivernes vedkommende, køn og pluralis ubestemt form, uanset om sidstnævnte er regelmæssig eller uregelmæssig. Ordbogen må således anses for et velegnet hjælpemiddel i forbindelse med dansk tekstproduktion.

Efter den grammatiske angivelse til det danske lemma følger den engelske ækvivalent hhv de engelske ækvivalenter. I henhold til EN RØD KLASSIKER (p. 121) har det været et mål ikke at anføre mere end to, allerhøjst tre, ækvivalenter til et lemma uden betydnings-differentierende oplysninger eller en stilistisk markering. Af sidst-nævnte er der forudset seks, fordelt med tre under umarkeret, neutral sprogbrug (uformelt sprog, slang, vulgært/tabuord) og tre over (formelt sprog, litterært sprog og poetisk sprog). Såvel absolut som relativt forekommer seks stilmarkører at være i overkanten, sammenlign fx ALD, som kan nøjes med tre: formel, uformel og tabu. Samtidig må det betegnes som uhensigtsmæssigt, at markeringen *litt.* har den dobbelte funktion af såvel stilmarkør som fagområdeangivelse. Ovennævnte princip med en øvre grænse for antallet af ukommenterede ækvivalentangivelser er medvirkende til, at ordbogen i mindre grad end det har været tilfældet med tidligere udgaver forudsætter den samtidige brug af en monolingval L2-ordbog.

Anmelderen er p.t. revisor på en monolingval dansk betydnings-ordbog, der bl.a. er konciperet med en opdeling af de enkelte ordbogs-artikler i delbetydninger, alle ledsaget af en definition. Sammen med en række andre kilder har jeg gennem de seneste to måneder løbende gjort brug af DEO som empirisk basis for denne opdeling. I første omgang udelukkende med henblik på nærværende anmeldelse, men efterhånden i stigende grad fordi DEO har vist sig at være en fortræffelig hjælp til at foretage den nævnte betydningsdifferentiering. Der er talrige eksempler på DEO's grundighed på dette område, her er valgt opdelingen under lemmaet *episode*. I Gyldendals Fremmedordbog listes følgende synonymmer til *episode*: *sidehandling*, *indskud*, *mindre optrin*, *enkelstående hændelse*, mens den svenske Nationalencyklopedins Ordbok giver følgende forklaring under *episod*: (tillfällig och relativt obetydlig) händelse. I Vinterberg & Bodelsen Dansk-Engelsk Ordbog, som i parentes bemærket koster DKK 1.200,-, eller 5–6 gange så meget som DEO, behandles *episode* sådan her:

episode *en, -r* incident, //; (*sammenstød, polit. etc.*) incident (fx *frontier i.s.*).

Sammenlign hertil DEO:

episode *sb. (en, -r)* 1. (*optrin*) incident; (*større*) scene (fx *a dramatic, painful incident (scene)*);

2. (*led i begivenhedsrække*) episode (fx the love affair was only an episode in his life);
3. (*del af tv-serie*) episode (fx the fifth episode of the series);
4. (*politisk, militær*) incident (fx a frontier incident).

I sammenligning med de øvrige kilder er der for DEO's vedkommende tale om en velkommenteret betydningsdifferentiering, som ikke blot begrænser sig til den opdeling og de ledsagende bemærkninger, der kan være behov for af hensyn til de forskellige engelske oversættelsesmuligheder, jvf. *incident*, som går igen i både betydningsnummer 1. og 4., hhv. *episode*, som optræder i såvel 2. som 3. Hertil kommer, at ingen af de øvrige tre kilder har taget højde for delbetydning 3. Samtidig er alle delbetydninger ledsaget af illustrative eksempler på engelsk, som, ud over at virke yderligere anskueliggørende, medvirker til at reducere behovet for supplerende opslag i fx learners' dictionaries.

Såvidt det kan bedømmes, er DEO særdeles pålidelig i sit valg af ækvivalenter. Det er således kun lykkedes at finde et par enkelte, lidt skæve forslag. Eksempelvis kan *computer control* for *datastyring* ikke verificeres, men derimod *data management*, jvf. fx Dictionary of Information Technology.

Grammatiske oplysninger til de engelske ækvivalenter må siges at være svagheden ved DEO. Til forskel fra hvad der gjorde sig gældende for uregelmæssig komparation af danske adjektiver som lemmata, gives der ingen oplysning om uregelmæssig komparation af adjektivale ækvivalenter. Til verbale ækvivalenter gives der hverken eksplicit oplysning om valens eller, endnu mere overraskende, om uregelmæssig fleksion (igen til forskel fra verbale lemmata) – ikke engang i form af et leksikografisk symbol som en asteriks el. lign., der kunne fungere som en implicit henvisning til bagtekstens fleksionsliste, jvf. følgende eksempel:

spise² vb. (*spiste, spist*) 1. eat (fx bread, meat; there was nothing to eat); (*om måltid, ret, især*) have (fx breakfast, dinner, lunch, an egg, chicken);

Denne relative prioritering af L1 og L2 når det drejer sig om grammatiske angivelser giver anledning til undren, ikke mindst på baggrund af at DEO i henhold til sin egen fortekst er "tænkt som en

aktiv ordbog for danske", jvf. ovenfor. En mulig forklaring kan være en generel overvurdering af de danske ordbogsbrugernes grammatiske forudsætningsniveau. Eksempelvis insisterer mere end en tredjedel af de studerende på en af landets højere læreanstalter efter godt 2 1/2 års videregående engelskstudier eksempelvis stadig på at bøje verberne *grind* og *cast* svagt. Om spørgsmålet vedrørende brugerforudsætninger hedder det i EN RØD KLASSIKER:

Kun i Gyldendals *Dansk-Engelsk Undervisning*, der er beregnet for mindre trænede ordbogsbrugere og mindre avancerede undervisningstrin, gives der direkte syntaktiske oplysninger i ordbogsteksten, i lighed med hvad der findes i de ensprogede engelske "learner dictionaries": uregelmæssige verber er mærket med *, utællelige substantiver som 'advice, information' har "utæl." efter sig, 'enjoy, avoid' har "+-ing", og i andre tilfælde gives der en forklaring i parentes, fx efter 'inform': (*NB inform skal have hensynslet med foran that-bisætning ...*). (p. 146).

Der er for de nævnte eksempler tale om leksemspecifikke fænomener, hvorfor de bør gøres til genstand for leksikografisk behandling i de relevante ordbogsartikler, jvf. nedenstående citat fra EN RØD KLASSIKER p. 146, hvor kun regelmæssigheder i L2 forudsættes indarbejdet i en ordbogsgrammatik. Man undrer sig over, hvor brugeren da skal finde oplysning om uregelmæssigheder? Det skal understreges, at jeg med leksikografisk behandling mener eksplicit leksikografisk behandling. Såfremt en ordbog skal medvirke til korrekt L2 tekstproduktion og oversættelse, kan det altså ikke anses for tilstrækkeligt at eksemplificere "syntaktiske ejendommeligheder ved oversættelserne ved udtryk i foden" (fortekstens Vejledende bemærkninger). Det er at stille for store krav til brugeren, herunder ikke mindst til hans gætteevne, at antage, at han er i stand til at udlede en grammatisk regel ud fra et eksempel på en syntaktisk ejendommelighed. I det hele taget er det behæftet med stor usikkerhed at slutte fra specifikt eksempel til generel regel, mens det omvendte ikke er tilfældet.

Om fordelingsstrukturen af grammatiske angivelser hedder det i EN RØD KLASSIKER (p. 146): "Det bedste ville nok være at indkorporere (= inkorporere) en grammatik som har de punkter der forudsættes bekendt ved brug af ordbogen, fx regelmæssig flertal af substantiver på -(e)s og regelmæssig bøjning af verber med -(e)d." Eksemplerne -(e)s og -(e)d viser, at der er tale om L2. Denne indfaldsvinkel er i overensstemmelse med de metaleksikografiske rekommendationer i henhold til hvilke det regelmæssige beskrives centralt i en ordbogsgrammatik, mens oplysning om uregelmæssigheder gives decentralt i artiklerne til de pågældende lemmata. Der har, stadig ifølge

EN RØD KLASSIKER, været flere gode grunde til ikke at indarbejde en selvstændig ordbogsgrammatik i DEO, herunder den helt udslaggivende, at grammatikker, i modsætning til ordbøger, ikke må medbringes ved visse eksaminer. Hvor L2 er så godt dækket ind såvel undervisningsmæssigt som i form af tilgængelige grammatikker på alle niveauer, som det må siges at være tilfældet med engelsk, savnes der ikke en selvstændig ordbogsgrammatik. En sådan komponent er især indikeret i forbindelse med ordbøger til mere eksotiske sprog, således fx til Malagasy Alema, samt hvor særlige differensgrammatiske problemer gør sig gældende, jvf. Pedersen (1995).

Sidst i ordbogsartiklen, i det der som sagt benævnes artiklens fod, findes for ordbogen som helhed i alt ca. 27.000 "udtryk og vendinger" (EN RØD KLASSIKER, p. 156). I denne artikelkomponent gives oplysninger om ordforbindelser til lemmata, jvf. fx under verbet *gøre*, hvor der efter de forskellige delbetydninger gives en række kollokationer med *gøre* ledsaget af den engelske oversættelse, i alt ca. en spalte. Herefter følger to spalter med en række præpositioner og adverbier, som *gøre* kan optræde sammen med, igen ledsaget af de engelske oversættelsesækvivalenter. Andre lemmata, især verber, tager endnu mere plads op, fx *gå*, der strækker sig over 9 1/2 spalte. Der er her tale om en mikrostrukturel komponent, der bidrager til DEO's værdi som et særdeles værdifuldt hjælpemiddel i forbindelse med L1–L2 oversættelse og L2 tekstproduktion på alle niveauer.

Min datter, Tine Pedersen, spinder ende:

Jeg går i 2G, nysproglig linie, og har brugt DEO i to måneder. Der er to områder, hvor jeg synes, ordbogen kan blive bedre, nemlig dels omkring udtale og dels med hensyn til grammatiske oplysninger. Jeg vil prøve at forklare hvorfor.

DEO giver ingen oplysninger om udtale og man er derfor nødt til at slå op i andre ordbøger, når man skal forberede noget til mundtligt gennemgang på klassen. Jeg har aldrig lært lydskrift, men man udvikler efterhånden en ret god fornemmelse for, hvordan et ord skal udtales, selv om man ikke har set det før. Det sværeste er at vide, hvor trykket skal lægges. Det ville derfor være godt, hvis ordbogen indeholdt trykangivelser, også fordi man husker et nyt ord bedre, når man ved, hvordan det udtales.

Jeg har især brugt ordbogen ved oversættelse fra dansk til engelsk og i forbindelse med de essays og personbeskrivelser, vi selv skal formulere ud fra et forlæg, som regel en novelle. Her støder man tit på grammatiske problemer, fx om et substantiv er tælleligt eller utælleligt, eller man kan blive usikker på, hvordan et bestemt verbum skal

konstrueres, fx *succeed*. Slår man op i DEO under *lykkes*, får man følgende oplysninger:

lykkes vb. succeed (fx the plan succeeded); be a success (fx the experiment was a success); be successful (fx his attempt was successful); T come off (fx the plan (the experiment) did not come off);

□ **det** lykkedes ham at gøre det he succeeded in doing it; (med besvær) he managed to do it;

I Cobuild er problemet beskrevet meget tydeligere:

succeed

1. If you **succeed** in doing something, you manage to do it.
We have already succeeded in working out ground rules with the Department of Defense

Ud over at man her får oplysning om, hvordan man på engelsk konstruerer *lykkes nogen at gøre noget* allerede i forklaringen plus i det efterfølgende eksempel, gives der følgende oplysning i marginen:

V in -ing/N

I DEO skal man ikke bare et godt stykke længere ned i artiklen, før man støder på *succeed in + -ing*, men det, at konstruktionen ikke er beskrevet eller forklaret, men bare optræder i et eksempel, betyder faktisk, at man skal kende til problemet på forhånd og være opmærksom på det for at få udbytte af eksemplet. Og hvis man gør det og er det, slår man vel slet ikke op i en ordbog.

Bortset fra spørgsmålet om udtale og grammatik har jeg været meget tilfreds med DEO, som er behagelig i brug og enkel og nem at slå op i. Man kan næsten altid finde det ord eller den vending, man slår op, på det sted, hvor man slår op.

Litteratur

- ALD = *Advanced Learner's Dictionary of Current English*. London: Oxford University Press 1990.
- Cobuild = *Collins Cobuild English Language Dictionary*. London: HarperCollins Publishers 1995.
- Collins English Dictionary*. Glasgow: Harper Collins Publishers 1991.
- Dansk-Engelsk Undervisning*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S 1990.
- Dictionary of Information Technology*. Middlesex: Peter Collin Publishing 1987.
- Gyldendals Fremmedordbog*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S 1993.
- Longman Language Activator*. Essex: Longman Group UK Limited 1993.
- Malagasy Alema*. Antananarivo: Leximal 1991.
- Nationalencyklopediens Ordbok*. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB 1995.
- Nielsen, Sandro 1994: Ordbogens Byggede. I: Henning Bergenholtz/Sven Tarp (red.): *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger – problemer og løsningsforslag*. Herning: Systime, 173–202.
- Pedersen, Jette 1995: Grammatiske oplysninger i tekniske fagordbøger. I: *LexicoNordica* 2, 121–142.
- Vinterberg & Bodelsen *Dansk-Engelsk Ordbog*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S 1991.